

Косянчук Сергій Володимирович

кандидат педагогічних наук

відділ дидактики Інституту педагогіки НАПН України

м. Київ, Україна

358svk@bigmir.net

<https://orcid.org/0000-0003-1334-6011>

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ: СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пізнання, дослідження, моделювання, прогнозування розвитку соціальних систем, у т.ч. педагогічних, – процеси складні, водночас – взаємозумовлені й атракційні. Педагогічні системи, позначаючись синергетичністю, тяжіють до інших систем, до певних явищ і процесів, що корелюють з ними, а то й «прагнуть» перебрати на себе деякі їх властивості і/чи функції. З іншого боку, педагогічні системи у межах варіативності атракцій зазнають впливу інваріантних чинників, наприклад, нормативно-правових (Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [8]); дидактико-методологічних (фундамен-

талізації змісту загальної середньої та вищої освіти як вимога сьогодення [12]); ціннісно-сміслових ([1; 7]); різнорівневістю науково-експериментальної діяльності закладів загальної середньої освіти (КЗ «Южненська Авторська М. П. Гузика експериментальна спеціалізована загальноосвітня школа-комплекс І–ІІІ ступенів Южненської міськради Одеської області» [2], що носить статус експериментального закладу; Київська гімназія східних мов № 1 – Асоційована школа ЮНЕСКО працює в режимі всеукраїнського експерименту «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів» [5; 9]; гімназія № 290 м. Києва заве-

ршила дослідно-експериментальну роботу регіонального рівня «Впровадження мультипрофільного навчання в середній загальноосвітній школі» і перебуває на шляху розвитку соціального партнерства [4]; гімназія міжнародних відносин № 323 з поглибленим вивченням англійської мови м. Києва провадить науково-дослідну діяльність з розвитку інноваційного освітнього середовища закладу [3]; Пісківська гуманітарна гімназія (Бородянський р-н Київщини) працює в режимі реалізації цільових освітніх проєктів, визначених метою і пріоритетними напрямками діяльності закладу як системи з прогнозованим розвитком, зі збалансованістю кадрових, навчально-матеріальних та інших ресурсів [6; 10]).

Як бачимо, моделювання інноваційності й у різних способи розвитку освітнього середовища педагогів цих закладів, що є експериментальними майданчиками відділу дидактики Інституту педагогіки, не мислять поза соціальною діяльністю в умовах національних та регіональних викликів і без соціологічного інструментарію. Це твердження ґрунтується на висновках майже десятирічної творчої співпраці згаданих закладів освіти з відділом дидактики Інституту педагогіки НАПН України.

Юженська Авторська М. П. Гузика експериментальна спеціалізована загальноосвітня школа-комплекс I–III ступенів. Заклад працює за схемами внутрішньопредметного диференційованого навчання (Комбінована система М. П. Гузика). Персоніфіковані навчальні програми ґрунтуються на результатах досліджень індивідуального потенціалу здобувачів освіти, проведених з допомогою психолого-педагогічних анкет, опитувальників, деяких окремих соціологічних вимірників. Це дає змогу здійснювати внутрішньопредметне диференційоване навчання за такими програмами: А – здобувачі освіти спроможні опрацювати навчальний матеріал на творчому рівні і навіть за нестандартних навчальних ситуацій; В – опрацювання матеріалу здійснюється учнями з використанням знань, здобутих за програмами D і C, – з метою встановлення логічних зв'язків; C – учні здатні здійснювати опрацювання матеріалу в стандартних навчальних ситуаціях; D – передбачено репродуктивне опрацювання учнями навчального матеріалу. Уроки міжпредметного опрацювання навчального матеріалу педагогіки проводяться для того, аби об'єднувати учнів у групи – за виявленими нахилами – задля виконання подальших творчих завдань.

Отже, цей експериментальний спеціалізований заклад загальної середньої освіти завжди перебуває у стані творчого пошуку, апробації і впровадження інноваційних моделей навчання і виховання.

Київська гімназія східних мов № 1. Педагогічний колектив закладу розвиває освітнє середовище з метою виховання активних учнів як суб'єктів громадянського суспільства – з високими моральними якостями громадянина країни, спроможного до соціальної взаємодії у розв'язанні проблем не тільки місцевої громади, а й суспільства. У рамках експерименту як соціальні суб'єкти розглядаються: особистість;

сім'я; етнічна група; громадськість; органи влади; ЗМІ та соцмережі. Серед соціокультурних чинників освітнього середовища – суспільні, моральні правила та норми; національні, іншомовні культурно-мовні традиції; ціннісні орієнтації; соціальна практика; комунікативна культура і відповідний досвід; суспільні ресурси. Досліджено культурно-мовні цінності, використання учнями української та іноземних мов у спілкуванні, у навчальній діяльності, у взаєминах з іншими (праксичний компонент), що посилює соціалізаційну мотивацію здобувачів освіти.

Узагальнені результати діагностики засвідчили зростання рівнів розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів гімназії та їх мотивації. Найбільше зростання зафіксовано у мотивах досягати успіху, саморозвиватися, мати власну позицію, знатися на зовнішніх (соціалізаційних) чинниках впливу на особистість.

Гімназія № 290 м. Києва. Моніторинг навчальної діяльності однієї паралелі класів, учні яких навчались у динамічних групах за системою мультипрофільного навчання, засвідчив зростання рівня знань за низкою предметів: 25,5 % – біологія; 25,0 % – хімія; 17,7 % – англійська мова; 16,5 % – історія України; 11,4 % – математика; 10,1 % – географія. Створюючи динамічні мультипрофільні групи (комбінування базових, профільних предметів і курсів за вибором) в гімназії № 290 м. Києва забезпечується гнучка система організації освітнього процесу в старшій школі, що допомагає старшокласникам обирати індивідуальну освітню програму, підвищує рівень знань (помічено значне зростання успішності при складанні ЗНО та вступі до вишів).

Здійснений експеримент підтвердив відповідність його результатів соціальним запитам та очікуванням здобувачів освіти.

Гімназія міжнародних відносин № 323 з поглибленим вивченням англійської мови м. Києва. Задля забезпечення реалізації завдань профільного навчання у цьому закладі загальної середньої освіти розроблено інструментарій для визначення рівня професійної компетентності учителів. За здобутими емпіричними даними створюється банк психолого-педагогічних методик, анкет для педагогічних працівників і гімназистів. Удосконалюються методики психологічного супроводу уроків. Корелюються факторно-критеріальні і кваліметричні моделі контролю, що береться до уваги під час ухвалення управлінських рішень. Моніторинг професійної компетентності педагогічних працівників здійснює за такими її складовими: організаційна, психологічна, дидактична, методична, соціальна, комунікативна, інформаційно-технологічна, полікультурна, самоосвітня. Словом, розвиток інноваційного освітнього середовища і посилення ефективності профільного навчання реалізується за науково обґрунтованими методиками.

Пісківська гуманітарна гімназія. За пріоритетності в цьому закладі акмеологічного підходу до реалізації змісту профільного навчання значно підвищується не тільки педагогічна майстерність учителів, а

й якість предметних знань учнів. Педагогічний колектив переконаний, що у такий спосіб відбувається не тільки взаємозбагачення суб'єктів освітнього процесу, а й виявляються творчі здібності учнів. Педагоги, навчаючи й розвиваючи дітей, йдуть шляхом упровадження інноваційних технологій, що відповідають запитам і потребам учнів і корелюють з принципами особистісно орієнтованого навчання. 70,0 % учителів вважають, що їх професійний успіх залежить від чіткого розуміння мети навчання, а 60,0 % – від упевненості у собі. З іншого боку, 70,0 % опитаних вважають, що надмірне насичення навчального матеріалу гальмує впровадження нових педагогічних ідей і технологій. На заваді також недостатнє матеріальне забезпечення гімназії (30,0 % респондентів) і консерватизм в освіті (також – 30,0 %). Усі, без винятку, вчителі зазначили, що інноваційна педагогічна діяль-

ність приваблює їх, бо розвиває інтерес учнів до вивчення предметів і сприяє акмеологічній діяльності.

Загалом можна говорити, що різні моделі освіти і моделювання процесу реалізації педагогічних технологій профільного навчання будуть актуальними, якщо, як зазначають науковці, матимуть місце: «моделі самоефективності вчителя», «використання відповідних досліджень» та «розвиток взаємозв'язків між цими двома змінними» [11]. Моделювання педагогічних процесів у цих закладах загальної середньої освіти здійснюється професійно й систематично, з оперттям на досягнення соціологічної та соціальної галузей науки. Однак, як зазначають педагоги-практики, є потреба у науковому консультуванні на поняттєво-категоріальному, концептуально-процесуальному та структурно-змістовому рівнях.

Список використаної літератури

1. Васківська Г. О., Косянчук С. В. Риторичні уміння учнів старшої школи у контексті ціннісно-сміслової сфери. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 8. С. 14–19.
2. Діденко Г. Індивідуалізація як ефективний спосіб реалізації профільного навчання. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи* : матер. Першої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 18 квіт. 2019 р. Київ: Фенікс, 2019. С. 144–147.
3. Жукова А. Моніторинг професійної компетентності вчителя гімназії. *Дидактика: теорія і практика*. Київ : Педагогічна думка, 2018. С. 24–30.
4. Замаскіна П. Соціальне партнерство як засіб підвищення якості гімназійної освіти. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи* : матер. Першої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 18 квіт. 2019 р. Київ: Фенікс, 2019. С. 155–157.
5. Кизенко В. І., Савченко М. П., Новицька Н. І. Феномен культурно-мовних та морально-громадянських цінностей у контексті гімназійного експерименту. *Advances of science: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 23 August 2019. Karlovy Vary: Skleněný Můstek – Kyiv: MCNIP, 2019. С. 77–87.*
6. Клокун О. Педагогічна майстерність учителя як умова розвитку акмеологічного середовища гімназії. *Дидактика: теорія і практика*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 116–122.
7. Косянчук С. В. Формування ціннісно-сміслових орієнтацій старшокласників в умовах особистісно-орієнтованого навчання. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне: РДГУ, 2014. Вип. 8(51). С. 132–136.
8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249613934>
9. Проскура О. Освітня дипломатія: визнання інноваційності педагогічної системи для освіти України XXI століття. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи* : матеріали Першої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 18 квіт. 2019 р. Київ: Фенікс, 2019. С. 222–225.
10. *Цільові проекти – основа розвитку навчального закладу. З досвіду роботи Тетерівської гімназії* : метод. посіб. Київ: Від. дидактики Ін-ту пед. НАПН України, 2015. 44 с.
11. Sagimin S. F., & Abdulwahab M. N. Models of Education: In-Depth Review. *International Journal of Education and Learning*. 2015. Vol. 4, No.2. Pp. 1–8. URL: <http://dx.doi.org/10.14257/ijel.2015.4.2.01>
12. Vaskivska H. Didactic aspects of upper secondary and university education fundamentalization. *Science and Education*. 2017. Issue 5. P. 46–50. (doi: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-5-9>).